

Puławska

Dzielnice: Mokotów Ursynów

Osiedla: Ksawerów Służew Stary Mokotów Wierzbno Dąbrówka Grabów Pyry Ursynów Północny Stary Imielin

Atrybuty: Nazwy własne Nazwy geograficzne Nazwy miejscowości polskich

Rok utworzenia nazwy: 1916

Opis

Puławy - miasto powiatowe w woj. lubelskim, położone nad Wisłą, założone na początku XVI w., prawa miejskie otrzymało w 1906 roku. Jego nazwa wywodzi się niewątpliwie od rzeki i oznacza prawdopodobnie przejście przez nią lub też nadbrzeżne łęgi. Ulica stanowiła trakt w kierunku Lublina, który biegł przez właśnie przez to miasto. Taką samą nazwę noszą ponadto dwie osady w Polsce - woj. podkarpackie, powiat krośnieński, gmina Rymanów oraz woj. zachodniopomorskie, powiat koszaliński, gmina Polanów.

Ciekawostki

Powstała jako droga biegnąca przez wsie Szopy i Mokotów, równoległe do skarpy. Wieś Mokotów rozciągała się od nr 55 do Dolnej. Wtedy Puławska stanowiła przedłużenie Mokotowskiej, nie będąc rozdzielonymi. W 1775 była to główna droga wsi Mokotów łącząca Marszałkowską z pałacem Mon Coteau, w 1789 wydłużono ją do Królikarni i obsadzono drzewami. W latach '30 XIX w. stała się wybrukowanym traktem pocztowym lubelskim, wychodzącym za miasto; mieściło się tu wiele zajazdów i karczm. W 1850-60 Mokotów i Wierzbno stały się popularnymi miejscowościami wypoczynkowymi, do których jeżdżono Puławską omnibusami konnymi. Wzdłuż ulicy stanęło wiele willi i domków letniskowych, jak i działało sporo ogrodów, zaopatrujących letniska w świeże owoce i warzywa. Pod koniec XIX w. ulicę nazwano Nowoaleksandryjską, ponieważ Rosjanie nazwali Puławy Nową Aleksandrią. Ok. 1900 przy Rakowieckiej zbudowano koszary rosyjskiego Keksholmskiego pułku piechoty. Od 1898 ulicą jeździła kolejka wąskotorowa do Grójca, dzięki pomysłowi krawca Eugeniusza Paszkowskiego, który zdołał namówić do udziału w przedsięwzięciu wiele bogatych osób, np. księcia Stefana Lubomirskiego, hrabiego Tomasza Zamoyskiego. W 1910-4 ulicę zabudowano 4- i 5-piętrowymi kamienicami. W 1910 zbudowano przy Puławskiej zajezdnię tramwajową, a w 1926 tramwaj poprowadzono aż na Wierzbno. Zlikwidowano rowy i rynsztoki i poprowadzono sieć wodociągów. Jezdnię zachodnią wybrukowano kostką granitową, podczas gdy wschodnia nadal miała

kocie łąby. W 1928 rozparcelowano dalszą część Puławskiej. W 1932 urząd miasta kazał usunąć tory z Puławskiej. W 1937 poszerzono ulicę do Odolańskiej, rozbierając XIX-wieczne budynki, przedłużono linię tramwajową do Szop, do Dworca Południowego. W 1944 zabudowę częściowo zniszczono. Na pocz. XX w. stała się już prawdziwą ulicą.

Stan obecny:

Nr 1: **Kamienica Teofili Brejmajerowej**. Mieściła się tu kawiarnia Barnatów.

Nr 1 a: w tym domu mieszkał Ignacy Kazimierz Brach (1897-1994) - profesor Politechniki Warszawskiej, organizator i dziekan jej dwóch wydziałów: Mechaniczno-Konstrukcyjnego oraz Maszyn Roboczych i Pojazdów, współzałożyciel Naczelnej Organizacji Technicznej.

Nr 2: ~ **Supersam**. Powstał w 1962 wg proj. Jerzego Hryniewieckiego i Ewy i Macieja Krasieńskich. Dekorację malarską wykonali Gabriel Rechowicz i Edward Krasieński. 06.06.1962 nastąpiło uroczyste otwarcie najnowocześniejszego wtedy sklepu w Polsce. W 2007 budynek został rozebrany, gdyż groził zawaleniem. Na jego miejscu ma stanąć 90-metrowy wieżowiec BBI Development NFI wg proj. pracowni Stefana Kuryłowicza.

~ **Stacja kolejki Grójeckiej Warszawa Mokotów**. W 1898 otwarto na miejscu sklepu stację początkową wąskotorowej kolejki Grójeckiej o rozstawie torów 1000 mm. W 1935 stację rozebrano.

Nr 5: **kamienica**. W podwórzu wolno stojąca **kapliczka**, prawdopodobnie z roku 1943.

Nr 9: **Kamienica Appelbauma**. Mieściła się tu pralnia Cypków.

Nr 10: **Kamienica**. Przed wojną działał tu sklep ze sprzętem radiowym i elektrycznym Elektron Gołaszewskiego. Po wojnie mieszkał tu Melchior Wańkiewicz, a po jego śmierci wnuczka Anna. Prowadziła ona w latach '70 wraz z mężem Tadeuszem Walendowskim salon kultury niezależnej - opozycji. Powstał on przypadkiem w 1976, kiedy Stanisław Barańczak przyjechał z Poznania na wieczór autorski i okazało się, że miejsce, w którym ma odbyć się spotkanie jest zamknięte i nikogo nie ma. Walendowski zaproponował wszystkim zebranym spotkanie u niego w mieszkaniu. Tak to się zaczęło. Po Barańczaku bywali tu Kaczmarek, Kleyff, Szpotański, Kisielewski, Mazowiecki, Stomma, Woroszyński...

Nr 11: Jedna z pierwszych aptek na Mokotowie, powstała w latach '20, należała do Kalickiego.

Nr 12: Przed wojną działała tu perfumeria Sulimierskiego.

Nr 14: **Prywatna Policealna Szkoła "Awangarda"**.

Prywatna Policealna Szkoła Fryzjerstwa Nowoczesnego dla Dorosłych "AWANGARDA".

Prywatna Policealna Szkoła Kosmetyczna dla Dorosłych "AWANGARDA".

Przed wojną działała tu księgarnia i papeteria Ziemięckiej.

Nr 15: **Centrum Finansowe Puławska**. Powstało w 2000. Powierzchnia użytkowa wynosi 83.135 m². Słupy wewnątrz mają po 25 metrów. Hol ozdobiony jest rzeźbami Magdaleny Abakanowicz i obrazami oraz plastrami solnymi Mirosława Balki

Nr 16: Przed wojną działała tu konfekcja damska Kozłowskiego.

Nr 17: **Europlex**. Powstał w 2000.

Kamienne lwy. Pozostałość po Kinie Moskwa, rozebranego w 1996. Powstały pod koniec lat '40 XX w., wykonał je Józef Trenerowski.

Nr 18: Działała tu jedna z pierwszych aptek na Mokotowie, powstała w latach '20 XX w., a należąca do Zalewskiego. Poza tym istniał tu magazyn zegarmistrzowski Biały Kruk i kawiarnia Wołosiuka.

Nr 19: **Kino Moskwa**. Powstało w 1949 wg proj. Stefana Putowskiego i Kazimierza Marczewskiego pod nazwą 'Wieczór', bo patronowała mu gazeta 'Wieczór Warszawy'. Jednak budynek był zbudowany w stylu funkcjonalizmu i posądzono autorów o formalizm, co wtedy było dość ciężkim zarzutem. Zlikwidowano gazetę i o mało nie zlikwidowano by kina, ale reżyser Aleksander Ford wpadł na pomysł zmiany nazwy. Nadano więc kinu nazwę 'Moskwa', bo z takim imieniem kino było nie do ruszenia. Kino wystartowało 22.07.1950. Dodano w holu płaskorzeźbę z grupą robotników i puszczano filmy ideologiczne: 'Hela będzie traktorzystką', 'Na przykład plewa', 'Niedaleko od Warszawy' czy 'Jasne łąny'. Później jednak puszczano tu również przeglądy najlepszych filmów ze świata: 'Konfrontacje' czy film o grupie 'The Beatles'. Kino rozebrano w 1996.

Rzeźby lwów. Wykonane przez Józefa Trenerowskiego w 1950. Po zburzeniu kina Moskwa pozostawiono je na miejscu.

Przed wojną działała tu kolektura loterii Szczęście, kwaciarnia Jagoszewskich i drogeria Strumffa.

Nr 21: Przed wojną działał tu sklep monopolowy Tuszczynskiego. 03.11.1943 zabito tutaj wielu więźniów, m.in. prof. Stefana Bryłę.

Nr 23: Przed wojną działał tu sklep z materiałami piśmienniczymi Soboloewskiej.

Nr 24 abc: **Domy Wedla**. Powstały w 1934 wg proj. Z. Mączyńskiego i J. Żórawskiego. Przed wojną działał tu sklep z materiałami piśmienniczymi Surje i perfumeria Wyporka. W tym oznaczonym literą "a" mieszkał Zbigniew Andrzej Dłubak (1921-2005) - teoretyk sztuki, malarz, fotograf, współzałożyciel "Grupy 55", wieloletni redaktor naczelny miesięcznika "Fotografia", autor cykli obrazów "Wojna", "Macierzyństwo" (1955-57), "Amonity" (1957-63), "Movens" (1965-73) oraz cykli fotografii "Egzystencje" (1959-66) i "Gestykulacje" (1970).

Nr 25: Przed wojną działał tu sklep z konfekcją damską Pawliny i Sukienka.

Nr 26: **kamienica Wedla**. Powstała w 1935-7 w. wg proj. Zdzisława Mączyńskiego (Żurawskiego??). Przed wojną działała tu kwaciarnia Kędzierskiego. Na ściankach parapetowych balkonów umieszczono płaskorzeźby przedstawiające alegorie czterech pór roku. W bramie płaskorzeźby "Rolnictwo", "Przemysł" i "Kariatyda" (pośrodku).

róg ul. Olszewskiej: **kapliczka**. Napis: *na cześć i chwałę Bogu*. Dnia 4 września 1832.

Nr 27: Przed wojną działał tu sklep z materiałami piśmiennymi Bitnera.

Nr 28: **Dom firmy E. Wedel**. Powstał w 1934 wg proj. Juliusza Żórawskiego. Okładzina terrazytowa pochodzi z zakładów Terrazyt w Warszawie. W holu kamienicy znajduje się niewielkie panneau, natomiast na dziedzińcu z atrium, nad sadzawką stała niegdyś animalistyczna rzeźba. W holu malowidło „Zbójnicy” Zofii Stryjeńskiej. Niezabudowany do lat '70 parter miał związek ze zbliżającą się wojną i miał ułatwiać wietrzenie ulic w razie rozpylenia gazów przez nieprzyjaciela. Mieszkał tu profesor Janusz Antoni Groniowski (1917-1989) - patomorfolog, wieloletni wykładowca Akademii Medycznej, autor ponad 200 publikacji naukowych.

Nr 29: Przed wojną działała tu pracownia konfekcji damskiej Hikierta.

Nr 30: Przed wojną działał tu sklep z winem i wódkami Teclawa.

Nr 31: Przed wojną działała tu piekarnia spółdzielcza Zjednoczenie.

Nr 33: **Spółdzielnia Pracy Lekarzy Specjalistów ZDROWIE**. Przed wojną działał tu sklep monopolowy Magierowskiego.

Nr 35: Przed wojną działały tu restauracja Szymaka i pracownia obuwia wykwintnego Rozenberga.

Nr 37: Przed wojną działał tu salon fryzjerski Hermana.

Nr 39: **Kamienica Luniaków**.

Operetka. Po wojnie znajdowała się w sali kina TON. Pierwsze przedstawienie odbyło się 24.10.1947, było to 'Wesele Figara'. Przed wojną działały tu sklep monopolowy Kacperskiego, księgarnia Olczaka i kawiarnia Woronieckiej. Od strony arterii do 2009 roku znajdował się **Teatr Nowy**, mieszczący się w lokalu przedwojennego kina.

Nr 41: Przed wojną działała tu pracownia kapeluszy Zachermana.

Nr 47: Przed wojną działał tu Bank Centralny dla Handlu, Przemysłu i Rolnictwa.

Nr 49: Przed wojną działała tu pracownia gorsetów Helena.

róg ul. Dworkowej: **Metalowy krzyż**. Na tablicy przy krzyżu napis: *Tu w czasie powstania od 01.08 do 05.10.1944 męczeńską śmiercią poległo setki niewinnych ofiar. Wieczna im cześć i chwała. Mieszkańcy Mokotowa.*

róg ul. Grażyny: **Kapliczka**. Pochodzi najprawdopodobniej z końca XVIII w.

Nr 53: w okresie międzywojennym mieścił się tu XVI komisariat policji państwowej.

Nr 55\59: **Pałac Mon Coteau**. Powstał w latach 1772-5 wg proj. Efraima Schroegera, Szymona Bogumiła Zuga i Jana Szucha dla marszałkowej Elżbiety z Czartoryskich Lubomirskiej. Obok pałacu mieścił się tu ogród sentymentalny ze sztucznymi grotami, folwarkiem, gołębnikiem, sadzawkami, estakadami i wioską rybacką. Swego czasu częstym gościem był tu SAP. W 1816 park przekształcono w stylu angielskim, a w 1820 kupiła do Anna z Tyszkiewiczów Potocka. W 1825 przebudowała pałac w stylu angielskiego neogotyku wg proj. Henryka Marconiego. W latach 1845-1945 właścicielami pałacu byli Szustrowie. Od 1978 sale pałacu wykorzystywał również USC. Dziś mieści się tu siedziba Towarzystwa Muzycznego im. Moniuszki.

Domek Mauretański. (zwany też Glorietą Flamandzką). Powstał w 1776 wg proj. Szymona B. Zuga, przebudowany w 1825. Wynikał z orientalnych fascynacji elity XVIII w.

Brama z gołębnikiem i wieżą. Powstała w 1780 wg proj. Szymona Bogumiła Zuga. Dziś, co dzień o 17 zegar na wieży odgrywa hymn Mokotowa.

Pomnik Jana Matejki. Pomnik miał powstać już w 1938, ale wojna pokrzyżowała plany. Dopiero w 1989 Marian konieczny przekazał dla Krakowa swą rzeźbę, odlaną w Gliwickich Zakładach Urządzeń Technicznych w 1995. Kraków podobno pomnika nie chciał, więc zainteresowała się nim Warszawa. Odlew sfinansował mieszkaniec Mokotowa, Ryszard Peschke, a ustawienie wojewoda warszawski, banki, generalny konserwator zabytków i UM. Miał on stanąć w al. Ujazdowskich przy u. Matejki w 155. rocznicę urodzin malarza, ale burmistrz oświadczył, że dzielnica nie zamawiała pomnika i go nie chce. Wreszcie znaleziono mu miejsce na Mokotowie, wmurowano akt erekcyjny, zamknięty w łusce artyleryjskiej i 03.05.1994 pomnik odsłonięto. W 2001 pokryto pomnik specjalnym woskiem, chroniącym przed graffiti.

Nr 61: **Willa Arpada Chowańczaka** (drugi adres Morskie Oko 5). Powstała w 1927. Należała do

znanego kuśnierza, a firma była jedną z najbardziej znanych na świecie. W szczytowym okresie zatrudniała 500 pracowników, a przechowalnia futer mogła pomieścić do 18.000 futer. W czasie wojny rodzina brała udział w walkach i wyemigrowała do Argentyny; firma zakończyła działalność. W kwietniu 2009 została podpalona, prawdopodobnie przez inwestora, który korzystając z faktu, że willa nie jest jeszcze wpisana do katalogu zabytków, chciał wystawić tutaj 3-4 piętrowy apartamentowiec.

Nr 63: **Blok Spółdzielni Mieszkaniowej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.** Powstał w 1972. Ma 8 pięter, 63 mieszkania, 3 pomieszczenia administracyjne i 2 sklepy. Elewacja od podwórza ocieplona w 2002. Na podwórzu stacja trafo.

Nr 62\64: **Blok Spółdzielni Mieszkaniowej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.** Budynek powstał w 1966. Ma 8 pięter. Budynek ocieplono w 1999-2000. Na dole mieści się apteka i bankomat.

~ **Piekarnia Wendla.** Założona w 1899. Kierownictwo kontynuował syn założyciela, ginekolog Konstanty Wendel, znany społecznik mokotowski. W 1907 Wendel znalazł się w Cytadeli na pół roku za wprowadzenie 8-godzinnego dnia pracy.

Nr 66\70: **Blok Spółdzielni Mieszkaniowej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.** Powstał w 1960. Ma 8 pięter, 79 mieszkań, 3 windy i sklepy na parterze. Ocieplony w 2000. Na podwórzu kotłownia, skład opału i żwirownia, obecnie nieczynne.

Nr 67: **Kamienica Goethłów.** Drugi adres Belgijska 15\17.

Nr 69: **Kamienica Cieleckiego.**

Nr 71: **Kamienica Magierów.** Powstała na miejscu kolonii Wilhelmówka Jana Wilhelma Libelta, założonej w 1887. Parcełę kupili Magierowie i zbudowali kamienicę, w której otworzyli piekarnię.

Skwer Małkowskich. Skwer ma 2,23 ha. Znajdują się tu pomniki przyrody: grupa 12 głazów narzutowych oraz pomnik Polski Walczącej.

Nr 73: **Kamienica.** Powstała na miejscu kolonii Wilhelmówka Jana Wilhelma Libelta, założonej w 1887.

Nr 75: **Kamienica Schatzów.** Powstała na miejscu kolonii Wilhelmówka Jana Wilhelma Libelta, założonej w 1887. Mieścił się tu magazyn konfekcji męskiej Hofmana.

Nr 77: **Kamienica Heleny Rode.** Powstała na miejscu kolonii Wilhelmówka Jana Wilhelma Libelta, założonej w 1887. Właścicielką była Helena z Libeltów Rode.

Nr 79: **Kamienica Libeltów.** Powstała na miejscu kolonii Wilhelmówka Jana Wilhelma Libelta, założonej w 1887. Właściciele otworzyli tu największy na ówczesnym Mokotowie sklep kolonialny Jan W. Libelt i Synowie. Potem mgr Grygier otworzył tu aptekę.

Nr 83: **Kamienica Rębalskiego.** Powstała w 1938. Tutaj między 27.02 a 12.08.1943 ukrywał się Władysław Szpilman w kawalerce dyrygenta Czesława Lewickiego. Kiedy sąsiedzi odkryli go, próbowali go zadenuncjować. Szpilman się uratował.

Nr 87: **Kamienica Ziórkowskich.** Powstała w 1909.

Nr 91: **I Miejski Ośrodek Zdrowia.** Powstał w 1937 i był połączony z jednym z sanatoriów na skarpie, przy Dolnej 42. Po wojnie połączenie rozebrano.

Nr 94: **kamienica**. Przed wojną mieszkał tu Karol Borsuk (1905-1982) - matematyk. Rodowity warszawiak (wierny temu miastu aż do śmierci), był absolwentem gimnazjum im. S. Staszica i tutejszego Uniwersytetu, w którym tuż przed wojną mianowany został profesorem. Należał do twórców warszawskiej szkoły matematycznej a za tajną działalność nauczycielską był podczas okupacji więziony na Pawiaku. Od chwili wyzwolenia stał się jednym z organizatorów Instytutu Matematyki na swojej uczelni. W 1966 roku stworzył teorię retraków a dwa lata później opublikował pracę na temat teorii kształtu, dając podwaliny pod dział matematyki zwany topologią. W swym dorobku miał ponad 100 prac naukowych z tego zakresu opublikowanych m.in. po francusku, angielsku, niemiecku i polsku a najsłynniejszymi są "*Podstawy geometrii*", "*Ćwiczenia z analizy matematycznej*", "*Geometria analityczna wielowymiarowa*".

róg ul. Dolnej: **krzyż przydrożny**.

Nr 95a: **Kościół św. Michała Archanioła**. Powstał pw. Narodzenia NMP w latach 1852-3 wg proj. Leopolda Essmanowskiego dla mieszkańców wsi Mokotów jako filia kościoła św. Aleksandra na pl. Trzech Krzyży. W czasie II wojny światowej został zupełnie zniszczony i odbudowany w latach 1950-55 wg proj. Władysława Pieńkowskiego z wystrojem T. Wojciechowskiego. Do produkcji witraży użyto odpadów z huty (brył szkła, które nie udały się). Mieści się tu archiwum metryk i można tu odnaleźć drzewo genealogiczne swojej rodziny. Poza tym odprawiane są tu msze w różnych językach, tzn. przez zaproszonych księży z zagranicy.

Tablica ku czci poległych powstańców z Pułku BASZTA. Odsłonięta 27.09.2008 podczas obchodów rocznicy PW. Jej fundatorem jest urząd dzielnicy Mokotów.

Nr 97: **Pałac Ksawerego Pusłowskiego**. Powstał w poł. XIX w. wg proj. Henryka Marconiego. Znajdowała się tutaj siedziba zasłużonego dla miasta Instytutu Moralnej Poprawy Dzieci w Mokotowie. Dziś mieści się tu Mokotowski Dom Kultury.

Nr 97b: **Spółeczna Szkoła Podstawowa nr 26 im. prof. Jigoro Kano STO**.

Nr 101: **Kamienica Pod Skarabeuszami**. Powstała wg proj. Adolf Ihnatowicza-Łubiańskiego dla inż. Władysława Malinowskiego. I właściciel i projektant znali się ze wspólnych studiów w Rydze. Malinowski był w 1919-20 wiceprezydentem Warszawy. Na ścianie dekoracja inspirowaną Egipcem. Dziś na dole mieści się restauracja Banja Luka.

róg z Ursynowską, po stronie południowej: ~ **Wodopój dla koni**. Funkcjonował przed wojną i wiele lat później.

Nr 107: **Rezydencja Merliniego** (drugi adres: Merliniego 5). Powstała w 1999 wg proj. Andrzeja Fabierkiewicza, Grzegorza Rytla i Artura Cabana.

Nr 107a: **Pałac Fanshawów i Park Arkadia**. Powstał ok. 1850. Posiadłość zwana była Widokiem Mokotowskim. Mieszkał tu szambelan i pułkownik w służbie rosyjskiej, Jerzy Fanshave. Później kupili go Potoccy. Park otaczający i pałac i Królikarnię, to pozostałość po ogrodach pałaców. Właścicielem przed powstaniem listopadowym był gen. Sowiński, ale w 1840 pałac wydzierżawił dr Ludwik Sauvan, urządzając tu zakład wodolecznicy, lecząc metodą dr Preissnitsza. Wierzbno na krótki czas stało się uzdrowiskiem. Dziś mieści się tu reprezentacyjna siedziba firmy Dr Irena Eris.

róg ul. Bielawskiej: **kapliczka**.

Bloki osiedla Skarpa. Powstały w poł. lat '60 XX w. wg proj. Tadeusza Stefańskiego na terenie dawnego słynnego Gimnazjum Giżyckiego (ul. Puławska 113) - w lecie na trawnikach widać zarysy fundamentów jego zabudowań. Łącznie jest to 8 długich, 12-piętrowych bloków dla ok. 3000

mieszkańców (pięć z nich przy ul. W. Żywnego). Zamontowano tu tzw. jednorurową instalację c.o., która psuła się początkowo przy byle okazji. Poza tym szczytowe ściany przepuszczały zimne powietrze i wodę. Mówi się, że kiedy w kompleksie Warszawianki otwarto solarium, w Warszawie zabrakło lornetek, jako że okna osiedla wychodzą na ten obiekt.

Nr 111a: **apartamentowiec**. Liczy sobie 8 kondygnacji nadziemnych i 2 podziemne, powstał X 2009 - VII 2011 wg projektu pracowni architektonicznej "Kazimierski i Ryba". Znajduje się tu łącznie 120 mieszkań oraz punkty usługowe. Do niedawna istniała tu pętla tramwajowa KRÓLIKARNIA (zaraz po wojnie kończyła tu trasę linia 13, potem 10, w latach 50-tych 14, następnie 11 a do przełomu wieków traktowano ją jako pętlę awaryjną), jeszcze wcześniej karczma Wierzbno, w której nocował książę Konstanty po ucieczce z Belwederu w dniu wybuchu Powstania Listopadowego.

~ Nr 113: **Gimnazjum Matematyczno-Przyrodnicze Władysława Giżyckiego**. Otworzone w 1 X 1920 roku przez Władysława Konrada Giżyckiego było jedną z najbardziej renomowanych szkół okresu międzywojennego w Warszawie. Powstało na terenie 16-hektarowego parku wydzierżawionego od księcia Woronieckiego. W szkole pracowała znakomita kadra pedagogów, uczniowie mieli do dyspozycji salę gimnastyczną o wymiarach 20x40 metrów, kort tenisowy, boiska do gry w siatkówkę, koszykówkę oraz piłkę nożną. Oprócz typowych przedmiotów młodzież uczyła się również konkretnych zawodów w pracowniach technicznych - introligatorskiej, ślusarskiej oraz stolarskiej. Z czasem szkoła - z racji ogromnej ilości chętnych - została poszerzona o dodatkowe sale a także o internat. Sprawnie działała miejscowa drużyna harcerska w każde wakacje goszcząca kolegów z innych drużyn. Podczas okupacji hitlerowskiej szkoła została przemianowana na Zawodową Szkołę Ogrodniczą. Całkowicie zniszczona podczas Powstania Warszawskiego.

Nr 113a: **Pałac Królikarnia**. Wcześniej istniał tu folwark Augusta II, gdzie król polował na króliki. Stał tu wówczas drewniany pawilon i dwie oficyny, uzupełnione 4 innymi drewniakami w okolicy. W 1775 właścicielką zwierzyńca została Elżbieta z Czartoryskich Lubomirska, od której posiadłość odkupił antreprenier teatralny i awanturnik, Carl de Valery Thomatis. Był to faworyt króla Stasia, który zbił fortunę na kartach i dzięki protekcji króla. Na stoku skarpy założył on ogród z winnicami. Podobno kupił posesję, bo chciał, aby król zachwycony nią, odkupił ją od niego po znacznie wyższej cenie. Legenda mówi również o tym, że Thomatis chciał wybudować najpiękniejszą posiadłość w całej Polsce, mającą przyćmić przepychem wszystkie inne, ale odwiedli go od tego inni Włosi, przebywający u niego. Pierwszy projekt pochodził od Jana Fontany, miał wygląd raczej pawilonu ogrodowego. Kolejnym projektem była willa wykonana przez Kamsetzera. Wreszcie pałac powstał wg proj. Dominika Merliniego. W czasie uroczystości położenia kamienia węgielnego pod budowę pałacu wyprawiono wesele 12 parom: cnotliwym panienkom i porządnym i trzeźwym czeladnikom i sługom. Thomatis dał każdej parze posag, za jego przykładem poszli i król i artyści teatralni, tak, że nowożeńcy zostali wyposażeni bardzo hojnie. W 1778 zaczęto zwozić cegły, a w 1779 ruszyła budowa kilku pomniejszych budynków: kuchni, kurnik, oficyny. Pałac powstawał w latach 1780-2. W 1782 gotowe były również stajnie, figarnia, szklarnia i spiżarnia. Zaczął powstawać także mur pod młyn, drugi młyn stał już pod skarpą, kupiono również drewno na browar. Na całą Królikarnię wydano 965,18 złp. W 1786 zakończono wreszcie prace przy pałacu, co uczczono napisami, które nie zachowały się do dziś: *Karol Tomatis Włoch, hrabia Valery z Etrurii, dla własnej wygody i przyjemności pałac ten wybudował i przyozdobił, przyłączywszy do niego wytworny ogród. Aby zaś skutkiem cudzej nieprzyjaźni... znowu... Stanisławowi Augustowi, królowi polskiemu i księciu wielkiemu litewskiemu, odnowicielowi sztuk pięknych i najwspanialszemu opiekunowi nauk... poświęcił, roku 1786* (po łacinie). Drugi napis brzmiał *Pro rationae voluntas*, czyli *W stosunku do zamiaru*. Thomatis wyprawiał tu różne zabawy w typie włoskim, na których bywały najznamienitsze osoby z towarzystwa, włącznie z królem. Dla osób spoza śmietanki Francuz Tognion założył w 1783 traktiernię. W 10-14.04.1794 swą rezydencję miał tu Kościuszko, kiedy to Thomatis został aresztowany na 4 miesiące pod zarzutem kolaboracji z Rosjanami. Zniszczono wówczas budynki

gospodarcze. W czasach Księstwa Warszawskiego mieścił się tu lazaret dla wojsk napoleońskich, wyposażenie którego musieli dać Warszawiacy. 01.06.1809 Niemcewicz przybył z Natolina, aby obserwować atak oddziałów polskich na Wilanów. Po śmierci Thomatisa w 1807, jego dzieci, Wiktor i Karolina, sprzedali posiadłość. W 1816 rezydencję kupił wojewoda wileński Michał Hieronim Radziwiłł za 155.000 złp. Ubiegł on Nowosilcowa i kochankę księcia Konstantego, panią Friedrichs. Radziwiłł gromadził tu dzieła sztuki: zebrał tu 239 obrazów, w tym dzieła Rembrandta, Tycjana, Breughla, Canaletta, Casanovy i sporo malarstwa flamandzkiego. Oprócz malarstwa mieściły się tu bogate zbiory numizmatyczne, wspinała biblioteka i rzeźby sprowadzone z Arkadii. Zawiedziony ks. Konstanty kazał przekopać w 1817 kanał ze ściekami przez ogród i kazał zburzyć karczmę. W sąsiedztwie powstała wówczas również kolonia osadników niemieckich, Szopy Niemieckie. 06.09.1831 na terenie Królikarni odbyła się bitwa wojsk polskich z rosyjskimi. W tym samym roku zmarł Michał Hieronim i posiadłość przeszła w ręce jego dzieci, Karola, Zygmunta i Michaliny. W 1839 stało tu 17 obiektów, a całość była starannie utrzymana. W 1835 wozownię zamieniono na szynk. W 1841 budynki zaczęły się sypać, więc zaplanowano szeroką przebudowę zespołu. Projektem zajął się Franciszek Maria Lanci, a pracami kierował Teofil Schuller. W pałacu urządzono nowe schody i parapety, dachy pokryto blachą żelazną; kuchnia została nieco przerobiona na ruinę romantyczną. Most został udekorowany parą lwów z Arkadii. W 1842-5 zwieziono tu wiele przedmiotów z Arkadii i Nieborowa, przez co tamtejsze pałace podupadły. W 1849 pałac kupił Ksawery Pusłowski za 213,000 złp. Pusłowski dobudował tu kilka budowli i umieścił tu w 1851-62 Instytut Moralnie Zaniedbanych Dzieci i kaplicę z 1865 wg proj. Wojciecha Bobińskiego z dzwonami odlanymi w fabryczce Michała Petersilego. Później, dzięki dotacjom Pusłowskich, zakład wyniósł się do nowej siedziby na Wierzbnie. W 1874 pałac odziedziczyła wdowa, Julia Pusłowska z domu Drucka-Lubecka. W latach 1879 pałac spalił się razem ze znaczną większością dzieł sztuki. Odbudowę w 1880 kierował Józef Huss. W 1884 pałac od Wandalina Pusłowskiego kupił Aleksander Drucki-Lubecki za 50,000 rs, a część należącą do jego krewnej, Julii przejął po jej śmierci Zygmunt Pusłowski, kontynuując działalność charytatywną, zakładając tu Towarzystwo Opieki nad Nieuleczalnie Chorymi pw. Ran Chrystusowych. Początkowo mieszkało tu 40 pensjonarek, ale zmniejszono ich liczbę do 17 i 7 kalekich dzieci. W 1889 pałac z ogrodem wykupiła Marta Krasińska z domu Pusłowską, również filantropkę. W 1902 przeprowadzono generalny remont pałacu. Przed wojną była tu hodowla doświadczalna królików i świnek morskich. W 1944 pałac spłonął. Dziś mieści się tu Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego od 1962, mimo, że całkowita odbudowa zakończyła się w 1969. W 1964 rozebrano stróżówkę, w której mieszkał asystent muzeum Izydor Grzeluk z matką. Ogród został uporządkowany wg proj. Longina Majdeckiego.

W **tympanonie północnym** umieszczono symbole myśliwskie, a jako że tympanon południowy uległ zniszczeniu, po wojnie odtworzono dekoracje z północnego. **Rotunda**. Pawilon wystawiono w 1780 wg proj. Dominika Merliniego. Mieściła się tu pałacowa kuchnia, połączona z nim za pomocą podziemnego korytarza. W środku był dziedzińczyk, a drugi korytarz prowadził do grotty. Pawilon nawiązuje do grobowca Cecylii Metelli przy via Appia w Rzymie. Wewnątrz mieściły się Sala Złota, Salon Jedwabny, Pokój Zielony. Na podłodze leżała posadzka z tafli dębowych i jesionowych, a także stały kominki

Pomnik Psa Myśliwskiego. Wystawiona w 2008.

Rzeźba Fatum. Wykonana przez Xawerego Dunikowskiego.

Pomnik „Na pamiątkę walk powstaniowych 1944 r. o Królikarnię i szkołę na ul. Woronicza.

Pułk AK "Baszta". Pomnik powstał w 1994 w czynie społecznym dzięki wielu osobom prywatnym i instytucjom: ich nazwy umieszczono na tablicy z tyłu. Jego autorem jest Eugeniusz Ajewski, wykorzystał on kolumny z rozebranego budynku giełdy przy ul. Królewskiej. Leżały one najpierw w trawie koło mostku, potem tworzyły romantyczną dekorację, aż wreszcie autor wykorzystał je do pomnika.

Domek administracyjny. W płd.-zach. narożniku, powstał ok. 1780 wg proj. Merliniego.

Nr 117a: **kamienica**. W podwórzu przyścienna **kapliczka** z obrazkami Matki Boskiej oraz Pana

Jezusa.

Nr 118: **kamienica**. W podwórzu wolno stojąca **kapliczka** z figurą Matki Boskiej ustawioną na kolumnie.

Skwer im. Grupy AK „Granat”. Skwer wielkości 1,78 ha. Co roku odbywają się tu Mokotowskie Pożegnania Lata, gromadzące mieszkańców Mokotowa na koncertach gwiazd.

Metro Wierzbno. Wyjścia przy skrzyżowaniach Puławskiej z Woronicza i Naruszewicza. Stację oddano 7 kwietnia 1995 wraz z innymi między Kabatami a Politechniką, mimo, że gotowa była na początku lat '90. Stacja ma 120 metrów długości i 10 szerokości. Ubogie i betonowe wykończenie spowodowane jest równoczesnym przystosowaniem stacji do funkcji schronu atomowego, czemu służą również metalowe drzwi przy wejściu. Nie ma ruchomych schodów, ale są dwie windy.

Nr 134: **Kamienica**. Przedwojenna. W połowie lat `30 zamieszkał tu Jan Fethke (1903-1980) - scenarzysta i reżyser filmowy, również pisarz. Pochodził z Opola, kształcił w Gdańsku. Jako scenarzysta zadebiutował w Berlinie, jednak w 1933 roku (po dojściu Adolfa Hitlera do władzy) przyjechał do Warszawy, zachowując jednak obywatelstwo niemieckie. Szybko stał się jednym z najpopularniejszych scenopisarzy i scenarzystów. Współpracował z takimi reżyserami, jak Mieczysław Krawicz ("*Dwie Joasie*", "*Jadzia*", "*Niedorajda*", "*Robert i Bertrand*", "*Paweł i Gaweł*", "*O czym się nie mówi...*"), Juliusz Gardan ("*Trędowata*"), Bazyli Sikiewicz ("*Tajemnica panny Brinx*"), Leonard Buczkowski ("*Straszny dwór*", "*Florian*"), Michał Waszyński ("*Papa się żeni*", "*Dodek na froncie*", "*Bolek i Lolek*", "*Będzie lepiej*", "*30 karatów szczęścia*"), Ryszard Ordyński ("*Amerykańska awantura*"), Henryk Szaro ("*Trójka hultajska*", "*Ordynat Michorowski*"), Romuald Gantkowski ("*Płomienne serca*"), Jan Nowina-Przybylski ("*Pieśń o wielkim rzeźbiarzu*"), Jerzy Gabryelski ("*Czarne diamenty*"). Sam był reżyserem takich filmów, jak "*Zapomniana melodia*", "*Złota maska*", "*Przez łyż do szczęścia*" czy "*Bogurodzica*". Po wybuchu wojny został internowany, jednak Niemcy dość szybko go zwolnili, proponując jednocześnie współpracę z "Film- und Propagandamittel Vertriebsgesellschaft" (FIP). Później współpracował z niemiecką wytwórnią "Bavaria". Aresztowany przez gestapo w 1944 roku cudem uniknął śmierci i został skazany na cztery lata ciężkich robót. Po zakończeniu wojny powrócił do Warszawy, dalej pracując jako scenarzysta i scenopisarz ("*Ulica Graniczna*" - reż. A. Ford; "*Zakazane piosenki*" - reż L. Buczkowski; "*Skarb kapitana Martensa*" - reż J. Passendorfer) a także jako reżyser ("*Załoga*", "*Sprawa do załatwienia*", "*Irena do domu!*"). W 1961 roku wyemigrował do Berlina Zachodniego, gdzie zmarł.

Nr 140: **Dom Wojdygów**. Powstał w 1925 na parceli Osada Kosmanówka. Połowę domu zapisali właściciele Urszulankom. Podczas okupacji mieściła się tu wytwórnia sztucznego miodu B.G. Witt. Po wojnie znaleziono tu jego spore zapasy.

Nr 143: **Kamienica**. Przedwojenna, sąsiadowała z dworcem kolejki grójeckiej.

Nr 228: **Apartamentowiec REALIA**.

róg al. Wyścigowej: **kapliczka**

Nr 266: **Wyścigi Konne**. W 1925 Towarzystwo Zachęty do Hodowli Koni wykupiło tu teren 150 ha z dóbr wilanowskich. Po przeniesieniu toru z Pola Mokotowskiego, wyścigi otwarto tu 03.06.1939. Był to wtedy największy obiekt tego typu w Europie, z nowoczesnym hipodromem, kolonią mieszkalno-trenerską i stajniami. Zasadzono ok. 6 tys. drzew i krzewów z 95 gatunków. Projektantami założenia byli Zygmunt Zyberk-Plater, Juliusz Żórawski, Janusz Alchimowicz, Tadeusz Giżycki, Jan Siwek, Jerzy Wasilewski, Jerzy Grabowski, O. tarnowski i O. Wojciechowski. Odpowiedzialną za projekt zieleni była Alina Scholtz. Pierwszy bieg na torze odbył się 03.06.1939. Po zajęciu Warszawy przez

hitlerowców teren został przyłączony do lotniska jako lotnisko pomocnicze. W 1944 obsadzono tor kawalerią SS. Nacierali na nich powstańcy z kompanii K-1 i K-3 batalionu Karpaty pułku Baszta, ponosząc klęskę i uciekając do pobliskich lasów. Po wojnie zaczęto sezon już 07.08.1946.

Hipodrom.

Kolonia mieszkalno-trenerska.

Stajnie.

Pomnik Fryderyka Jurjewicza. Pomnik ku czci hodowcy koni, prezesa Tow. Wyścigów Konnych, który przeniósł tu wyścigi z ul. Polnej. Popiersie odsłonięto właśnie na Polnej, 14.10.1929, ale w 1939 przeniesiono go wraz z torem. Rzeźbę wykonał G. Chmielewski.

róg ul. rtm. W. Pileckiego: **krzyż przydrożny.**

róg ul. Tanecznej: **krzyż przydrożny** będący wotum wdzięczności za pielgrzymkę do Polski papieża Benedykta XVI.

Nr 362: **Willa.** Powstała pod koniec XIX w.

Nr 412: pond stuletnia **willa** została rozebrana na początku 2010 roku.

Nr 418\420: **Willa.** Powstała pod koniec XIX w. wg proj. Władysława Marconiego. Po wojnie mieściła się tu restauracja Baszta.
